

Nr 187

Av herr **Elmgren** och herr **Andersson, Torsten**, om stärkande av riksdagens ombudsmäns ställning.

(Lika lydande med motion nr 222 i Andra kammaren)

Riksdagens tillsyn över lagars och författningars efterlevnad utövades fram till 1915 av en enda ombudsman, JO. Detta år bröts militärväsendet ut från hans ämbetsområde, och MO-ämbetet inrättades.

Alltsedan 1930-talet har man diskuterat en ytterligare uppdelning av JO-ämbetet. Förslag har bl. a. framkommit om en särskild ombudsman för socialförvaltningen e. d. och om en ombudsman med uppgift att granska beslut om frihetsberövanden av olika slag. Alla dessa förslag har fallit. Under senare år har man i stället inriktat sig på att, utan ytterligare uppdelning av ombudsmannafunktionerna, öka ämbetenas kapacitet genom att förse dem med kvalificerad biträdande personal i ökad omfattning.

Av särskild betydelse för ämbetenas fortsatta utveckling var vissa år 1957 beslutade ändringar. Ämbetenas personalstater upprustades då bl. a. genom inrättande av fler byråchefsbefattningar. Vidare medgavs att vardera ombudsmannens ställföreträdare, som från början hade fått tjänstgöra som ombudsman endast då den ordinarie ombudsmannen hade förfall, skulle få utöva ämbetet jämsides med denne intill tre månader per år, en tid som 1959 utsträcktes till sex månader.

Genom 1957 års reform lades emellertid nya uppgifter på ämbetena och i synnerhet på JO-ämbetet. Dels införlivades den kommunala förvaltningen, om än med vissa inskränkningar, med ombudsmännens ämbetsområden, dels uttryckte riksdagen önskemål om att JO skulle ägna större uppmärksamhet än tidigare åt administration; tidigare hade tyngdpunkten i hans tillsyn legat på domstolarna samt polis-, åklagar-, exekutions- och fångvårdsmyndigheterna.

Av dessa och andra skäl har antalet inkommande ärenden för JO:s del ökat kraftigt. För femårsperioden 1952—1956 var sålunda det genomsnittliga antalet inkommande ärenden 679 per år, varav klagomål 523; för den därpå följande femårsperioden 1 056 respektive 864. Därtill kommer, att ärendena under de senaste åren har tenderat att bli större och mera komplicerade; bl. a. har JO i ökad omfattning gjort systematiska utredningar av frågor rörande det administrativa förfarandet. (Se exempelvis framställningen den 23 december 1960 till Kungl. Maj:t om skyldighet för

förvaltningsmyndigheter att motivera beslut, i ämbetsberättelsen till 1961 års riksdag s. 448; jfr också ämbetsberättelsen till 1962 års riksdag s. 467 f.)

Den ökade tillströmningen av klagomål har lett till att JO under de senaste åren har tvingats att, tvärtemot vad som avsågs vid 1957 års reform, inskränka sin inspektionsverksamhet. Arbetsbalansen har trots detta vuxit; vid årsskiftet 1962/63 uppgick den till 385 ärenden, varav 68 inkommit före år 1962.

Den ökade tillströmningen av ärenden och den växande arbetsbalansen måste enligt vår mening medföra åtgärder för nedbringande av balansen och för sådan organisation av ämbetet att JO i framtiden kan handlägga ärendena inom rimlig tid från det de väckts. Att så kan ske har en utomordentlig betydelse för den rättssökande medborgaren och är naturligtvis också av största betydelse för allmänhetens förlitan på att kunna genom JO, såväl som genom MO, få rättelse snarast möjligt av felaktiga myndighetsbeslut.

Vi vill till en början framhålla att, ehuru vissa principiella skäl kan anföras däremot, en ytterligare utökning av tjänstgöringstiden för justitieombudsmannens ställföreträdare måste anses angelägen under nuvarande förhållanden i syfte att minska ombudsmannens alltmer betungande arbetsbörda. En sådan utökning har också av JO begärts i hans framställning till innevarande års riksdag (ämbetsberättelsen s. 475).

Såsom JO ock därstädes tillkännagivit har fr. o. m. årsskiftet ämbetets juristkader utökats med ytterligare en hovrättsjurist. Genom utökning av den personal som biträder ombudsmannen bör en ökning av ämbetets arbetskapacitet uppnås. I sin petitaframställning till fullmäktige i riksgäldskontoret för nästkommande budgetår har JO också anhållit om inrättande bl. a. av en ytterligare byråchefstjänst (jfr ämbetsberättelsen s. 475 och årets statsverksprop. 14 ht. p. 18).

Utöver sådana åtgärder som ovan behandlats torde emellertid från riksdagens sida ett initiativ böra tagas för att trygga ämbetets tillgång till kvalificerad juristpersonal. I detta hänseende har JO i sin framställning till föregående års riksdag (ämbetsberättelsen s. 471) framhållit, att svårigheter syntes kunna möta mot att från myndigheterna erhålla för ämbetets verksamhet erforderliga tjänstemän, trots att Kungl. Maj:t på riksdagens begäran i ett cirkulär år 1854 bestämt att ledighet skulle beviljas. Det framstår då såsom angeläget att riksdagen vidtar åtgärder i syfte att undanröja svårigheterna. Riksdagen bör därför enligt vår mening erinra om att, i överensstämmelse med syftet i nämnda cirkulär, Kungl. Maj:t underordnade myndigheter har skyldighet att bevilja tjänstledighet åt person, som någon av ombudsmännen önskar antaga till tjänsteman på vederbörande ämbete.

På längre sikt torde emellertid ytterligare åtgärder behövas för att komma till rätta med de svårigheter som på grund av arbetsbelastningen uppstått för ombudsmännens fullgörande av sina uppgifter. Det torde sålunda böra övervägas huruvida icke en annan organisation än den nuvarande kunde garantera ett effektivare utnyttjande av arbetskraften och medföra ökade möjligheter för ombudsmännen själva att till behandling upptaga principiellt viktiga spörsmål och i ökad utsträckning verkställa inspektioner. I sådant avseende kan komma i fråga att för ombudsmännen anordna ett gemensamt kansli — med ett ev. ökat antal fasta juristtjänster — liksom också att ändra de inbördes gränserna för ombudsmännens verksamhetsområden. Även reformer berörande utförandet av verksamheten, såsom rätt att, där särskilda skäl föreligger, till annan myndighet i vissa fall överlämna utförandet av åtal eller vidtagande av annan åtgärd, torde kunna övervägas.

Det synes därför angeläget att frågan om ombudsmannaämbetenas organisation och verksamhetsformer upptages till en allsidig och förutsättningslös omprövning. Härvid kan till enhetlig bedömning upptagas såväl grundlagsfrågor som frågor av annan karaktär. Åtskilliga frågor av denna senare karaktär, vilka ej har direkt samband med grundlagsfrågorna, torde dock kunna avgöras före dessa. I detta sammanhang bör måhända framhållas, att författningsutredningens slutbetänkande icke torde komma att innehålla ställningstagande i sak till ovan relaterade frågor.

Vi hemställer alltså,

att riksdagen i anslutning till vad i det föregående anförts måtte fatta de beslut som kan erfordras för att stärka riksdagens ombudsmäns ställning och öka effektiviteten i deras arbete; samt

att vederbörande utskott, efter utredning av förevarande spörsmål, måtte utarbeta förslag till erforderliga författningsändringar.

Stockholm den 24 januari 1963

Bengt Elmgren

Torsten Andersson